

Naturvårdsverkets information om skogsbränder 2019

Skogsbrand - förr i tiden och i nutid

För länge sedan brann det någon eller några gånger ungefär vart hundra år i en skog som fick sköta sig själv. Idag har vi en effektiv beredskap för att stoppa skogsbränder.

För 150 år sedan brann i genomsnitt cirka 1 procent av skogsarealen i Sverige årligen. Idag brinner endast cirka 0,016 procent av skogen - en stor ekologisk förändring på kort tid.

När branden uteblir eller om det brinner för sällan förändras skogarna och flera arter som är beroende av ljusöppnare skogar, brand, brända träd och gamla tallar får svårt att överleva. Många skogar bär fortfarande spår av bränder men de ekologiska värdena försvinner snabbt när dessa skogar avverkas.

Idag släcker vi bränder effektivt på grund av säkerhetsrisker och skogens ekonomiska värde. I en del skyddade områden kan det dock vara tillåtet att låta en brand fortgå men en bedömning av spridningsrisker ska alltid ske i sådana situationer.

Varför behövs skogsbranden?

Vissa arter är beroende av branden som störning, brandens värme eller bränd ved för sin överlevnad.

Skogsbranden är en storskalig ”störning” som gynnar många djur, svampar och växter. Strukturen i skogen förändras och skogen blir mer öppen, ljus och varm. En skogsbrand skapar mycket döda träd och död ved vilket det råder stor brist på i dagens ofta brukade skogar. Upp till 1000 arter riskerar att försvinna från den svenska skogen just på grund av bristen på döda träd och ved. Cirka 100 arter av insekter och svampar är helt beroende av brand för sin överlevnad.

Skog som brunnit får ofta större inslag av lövträd och ljusa gläntor. Det kan vara positivt både för till exempel fåglar och för människor som vistas i skogen.

Hur är arter anpassade för att trivas i brandområden?

Brandgynnade arter har anpassat sig till brandens ekologiska effekter på olika sätt. Unika specialiseringar är vanliga.

Brand gynnar tallen. Tallens grova bark och den höga kronan skyddar trädet mot lågornas framfart. Branden skapar glesa ljusa skogar där träd kan växa sig grövre än i en tätvuxen skog. Lövträd får möjlighet att förnyra sig när ny mark blottas genom branden. Svedjenävans frö kan ligga i "dvala" i många år och börjar gro först när temperaturen når 40°-50° C, fröet klarar temperaturer på uppemot 100 ° C. Skalbaggens grov tallkapuschongbagge utvecklas under barken på brandskadade tallar och granar. Rökdansflugan kan känna "lukten" av brandrök på flera mils avstånd genom sina antenner.

Andra arter gynnas indirekt, till exempel alla våra hackspettar som gärna bosätter sig i skog som brunnit där det blir extra gott om insekter i de brända träden.

Vilka arter missgynnas av brand?

Vissa arter missgynnas av att det brinner i skogen, men graden varierar med tiden från branden och från art till art.

Möjligheten till återetablering till ett område som brunnit varierar också med tiden för olika arter. Exempel på arter som missgynnas av en brand i skogen är ekorre, järke, tofsmes, linnea, ekbräken och gran.

Bidrar en skogsbrand med växthusgaser?

Att det ibland brinner i skogen är naturligt. Det ger en global miljöpåverkan men utsläppen är naturliga.

Kvistar, grenar, torr mossa och annat brinner upp och vid förbränningen bildas en rad förbränningsprodukter. De viktigaste gaserna är växthusgaser - koldioxid, metan och olika kväveföreningar.

Vem har ansvar för släckning av en skogsbrand?

Den kommunala räddningstjänsten har ansvar för att släcka bränder i skog och mark.

Om man misstänker att det brinner i ett område ska man alltid i första hand kontakta räddningstjänsten genom att ringa 112. Detta gäller även områden som är skyddade som naturreservat eller motsvarande.

Fastighetsägarens ansvar vid en skogsbrand

En fastighetsägare har fullt ut ansvar för sin mark vid en brand. Endast när räddningstjänsten beslutat om en räddningstjänst övergår ansvaret till den

beslutande instansen. När räddningstjänsten sedan avslutat räddningsinsatsen övergår ansvaret för eftersläckning och bevakning återigen till fastighetsägaren.

Beslut om räddningstjänst tas om det finns risk för liv, egendom och miljö. Beslutet ger möjlighet att spärra av området, avhysa personer, köra med terrängfordon mm. När risk för liv, egendom och miljö inte längre föreligger kan räddningstjänsten avslutas.

När en räddningstjänst är avslutad är fastighetsägaren skyldig att eftersläcka och bevaka området tills elden är helt släckt. När överlämningen till en fastighetsägare sker anpassas till den kapacitet fastighetsägaren har men alla förväntas ta ett stort ansvar.

Eftersläckning och bevakning av ett eldhärjat område är oerhört viktig när marken är uttorkad och risk för uppblossande glödbränder är stor. Gnistor från glödbränder kan sprida sig ut i obrända eller upptorkade partier och där orsaka ny skogsbrand - speciellt vid växlande vindar och ändring av vindriktning. Eftersläckning pågår i dagar eller veckor tills området är säkert. Ofta ingår ekonomisk ersättning för efterbevakning i skogsförsäkringar.

Fastighetsägarens ansvar gäller även inom skyddade områden som naturreservat där marken ägs av privatpersoner eller bolag.

I skyddade områden som ägs av staten via Naturvårdsverket har länsstyrelsen i respektive län ansvar för eftersläckning och efterbevakning inom ramen för sitt uppdrag som fastighetsförvaltare.

När kan det vara aktuellt att skydda ett område som brunnit?

Ett område som påverkats av brand kan vara aktuellt att skydda om det vid branden har skapats naturvärden och beståndsstrukturer som till exempel luckig och gles skog, en mosaik av brända och obrända ytor, döda eller döende grövre träd. Det är också av vikt om området ligger i en trakt där det har brunnit regelbundet i ett historiskt perspektiv.

Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen eller kommunen kan göra en naturvärdesbedömning av en skog som brunnit och utifrån bedömningen avgöra om ett område är skyddsvärt. Om så är fallet kan man inleda en diskussion om skydd med berörda fastighetsägare.

Naturvårdsbränning

En naturvårdsbränning är en planerad skogsbrand i ett avgränsat område. Syftet är att gynna och bibehålla höga naturvärden. Räddningstjänsten är alltid informerad när en naturvårdsbränning ska genomföras.

Länsstyrelserna arbetar med naturvårdsbränningar i skyddad natur (nationalparker, naturreservat och Natura 2000-områden) som en av flera viktiga skötselmetoder för att gynna och bibehålla höga naturvärden. Även privata skogsägare och skogsbolag arbetar med naturvårdsbränningar.

När man genomför en naturvårdsbränning försöker man efterlikna en naturlig skogsbrand för att skapa stor naturvårdsnytta och man bränner till exempel när det är rejält torrt i markerna. Inför en naturvårdsbränning undersöker man fågellivet och planerar så långt möjligt för att minimera negativ påverkan på häckande fåglar och andra organismer i skogen.